

چرا مرکز آمار؟

جواد حسینزاده

مقدمه

نظام آماری شکل گرفته و رسمیت یافته در دنیا، به صورتی است که کمیسیون آماری سازمان ملل (UNSD) در تمامی زمینه‌های مربوط ملزم و موظف است طبقه‌بندی‌ها، تعاریف و مفاهیم و دستورالعمل‌ها را طی فرایندی استانداردسازی کرده و برای اجرا و استفاده در اختیار سازمان‌های آماری کشورها قرار دهد. کشورهای عضو نیز موظف به پیاده‌سازی و رعایت این استانداردها می‌باشند. بخشی از فرایند اشاره شده همکاری و تعامل با سایر واحدها و نهادهای بین‌المللی را شامل می‌شود. به عنوان مثال نظام حساب‌های ملی (SNA) سال ۱۹۹۳ که دستورالعمل تهیه و تدوین حساب‌های ملی است، با محوریت کمیسیون آماری سازمان ملل و با همکاری نهادهای دیگری همچون اداره‌ی آمار جامعه‌ی اروپا (EUROSTAT)، صندوق بین‌المللی پول (IMF)، سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) و بانک جهانی تهیه شده است. در حال حاضر نیز که دستورالعمل مذکور مورد بازنگری قرار گرفته، هماهنگی‌های لازم از طرف کمیسیون مذکور جهت پیاده‌سازی نظام حساب‌های ملی ۲۰۰۸ صورت گرفته است و واحدهای آماری کشورهای عضو از جمله مرکز آمار ایران برای تهیه‌ی حساب‌های ملی به آن استناد می‌کنند. همسو با شرایط جهانی و بر اساس آزموده‌ی سایر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، در نظام آماری ایران نیز بر اساس قانون، این نقش بر عهده‌ی مرکز آمار ایران نهاده شده است و سایر نهادها با توجه به غیر آماری بودن آنها، تنها مجوز تولید اطلاعات در حیطه‌ی وظایف خود را با نظارت مرکز آمار (مطابق آیین‌نامه نظارت مصوب شورای عالی آمار) بر عهده دارند. به عبارت خاص، تنها مرجع انتشار آمار رسمی مرکز آمار ایران می‌باشد.

از دیگر سوی در فرآیند توسعه، همراه با رشد و توسعه‌ی اقتصادی و گسترش دامنه‌ی فعالیت‌های بانک‌های مرکزی و نیز فرایند تخصصی‌شدن امور در کشورهای مختلف، وظیفه‌ی تهیه‌ی حساب‌های ملی و شاخص‌های قیمت از دستور کار بانک‌های مرکزی خارج شده و مراکز آماری به صورت تخصصی متولی این امر شده‌اند.

بر اساس آخرین گزارش کمیسیون آمار سازمان ملل در سال ۲۰۰۴ سازمان متولی تهیه و انتشار رسمی آمار حساب‌های ملی در سطح جهان، ۷۸٫۷ درصد توسط مراکز آماری، ۱۱٫۲ درصد بانک مرکزی و ۱۰٫۱ درصد توسط سایر سازمان‌ها بوده است.

همچنین تجربه‌ی تاریخی کشورهای جهان نشان می‌دهد که در فرآیند توسعه و با گذشت زمان کشورهای بیش‌تری وظیفه‌ی تهیه‌ی شاخص‌های قیمت را به مراکز آمار محول کرده‌اند. به گونه‌ای که از میان ۱۵۴ کشور جهان در ۸۰ درصد از کشورها، مسئولیت تهیه و انتشار نرخ تورم به عهده‌ی مرکز آمار، ۶ درصد بانک مرکزی (جمهوری دومینیکن، هندوراس، اردن، مکزیک، نپال، پاراگوئه، رواندا، ونزوئلا، وانواتو) و ۱۴ درصد سایر دستگاه‌ها می‌باشد. این آمار بیانگر مزیت آشکار مراکز آمار در عهده‌دار بودن تهیه و انتشار شاخص‌های قیمت می‌باشند.

جواد حسینزاده مدیر کل دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران است.

❖ مزیت‌های قانونی مرکز آمار ایران

- ماده ۳ قانون تأسیس مرکز آمار ایران مصوبه سال ۱۳۵۳ به صراحت تهیهی حساب‌های ملی و شاخص‌های قیمت را به‌عهده‌ی این مرکز گذاشته است.
 - بر مبنای ماده ۷ قانون مرکز آمار، صراحتاً بر بی‌طرفی و محرمانه بودن اطلاعات نزد این مرکز تأکید شده است و افراد حقیقی و حقوقی مکلف به ارایه‌ی اطلاعات به این مرکز گردیده‌اند.
- یادآور می‌شود رسالت اصلی بانک مرکزی حفظ ثبات ارزش پول، تعادل موازنه پرداخت‌ها و رشد مداوم اقتصادی از طریق اجرای سیاست‌های پولی است، بنا بر این انتشار رسمی نرخ رشد اقتصادی و نرخ تورم توسط بانک مرکزی اصل بی‌طرفی (اولین اصل از اصول بنیادی آمارهای رسمی توصیه شده توسط کمیسیون آمار سازمان ملل) را نقض می‌کند.

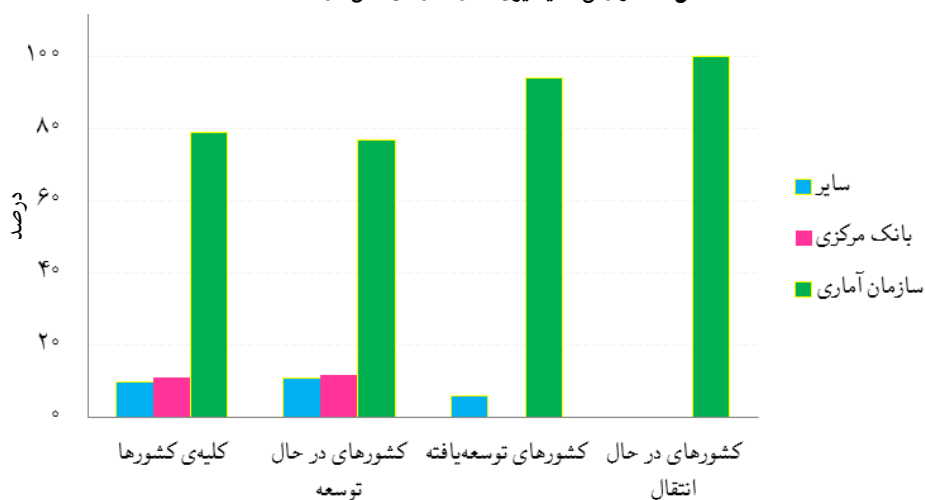
❖ تخصصی بودن مرکز آمار ایران

- مرکز آمار ایران سازمان متخصص تولید آمار است و تشکیلات آن با محوریت حساب‌های ملی و شاخص‌های قیمت سازماندهی شده است.
- اخذ گواهینامه‌ی بین‌المللی سیستم مدیریت کیفیت مبتنی بر ISO ۹۰۰۱-۲۰۰۰ و اخذ استاندارد ملی در تهیه، اجرا، استخراج و انتشار طرح‌های آمارگیری کشور از سازمان ملی استاندارد ایران
 - تبعیت از تعاریف و مفاهیم بین‌المللی و سازگاری با استانداردهای نظام حساب‌های ملی کمیسیون آماری سازمان ملل
 - وجود فرایند نظارت و کنترل کیفیت
 - استانداردسازی تعاریف و مفاهیم آماری بر اساس توصیه‌های بین‌المللی و با همکاری دستگاه‌های موضوعی توسط این مرکز صورت می‌پذیرد و این مرکز مرجع کنترل و نظارت بر فعالیتهای انجام شده در این زمینه می‌باشد.

❖ پایه‌های آماری و ویژگی‌های خاص آمارهای اقتصادی مرکز آمار ایران

- طرح هزینه و درآمد خانوار با حدود ۴۰,۰۰۰ خانوار نمونه در کل کشور که نتایج آن در تهیهی حساب‌های ملی و تهیهی سبد شاخص قیمت مصرف‌کننده به‌کار می‌رود، پوشش کامل شهری و روستائی دارد.

شکل ۱- گزارش کمیسیون آمار سازمان ملل در سال ۲۰۰۴

- انجام سرشماری عمومی همچون سرشماری عمومی کشاورزی که منحصراً توسط این مرکز انجام می‌شود و نتایج آن به‌همراه نتایج حاصل از بسیاری طرح‌های آماری دیگر در زمینه‌ی فعالیتهای متفاوت کشاورزی و دامداری، اطلاعات جامع و کاملی را در اختیار حساب‌های ملی و شاخص قیمت‌ها قرار می‌دهد.

طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ده کارکن و بیش‌تر که نتایج آن برای تهیه‌ی حساب‌های ملی و شاخص‌های قیمت تولیدکننده مورد استفاده قرار می‌گیرد، سالانه با مراجعه به حدود ۱۶,۰۰۰ کارگاه اجرا می‌شود و دارای پوشش کامل جغرافیائی و فعالیتی است. به‌علاوه طرح آمارگیری از کارگاه‌های زیر ده نفر کارکن و خانوارهای دارای فعالیت‌های صنعتی، که هر چند سال یک‌بار انجام می‌شود تکمیل‌کننده‌ی اطلاعات مورد نیاز بخش صنعت می‌باشد.

طرح سرشماری از معادن کشور که نتایج آن برای تهیه حساب‌های ملی شاخص‌های قیمت تولیدکننده به‌کار می‌رود سالانه با مراجعه به تمامی معادن فعال کشور اجرا می‌شود و دارای پوشش کامل جغرافیائی و فعالیتی است.

سایر طرح‌های آمارگیری ویژه حساب‌های ملی، منطقه‌ای و شاخص‌های قیمت (سالانه حدود ۶۰ طرح) که دارای پوشش کامل جغرافیائی است. آمارهای بخش دولت در حساب‌های ملی و منطقه‌ای که با استفاده از حدود ۶۰ هزار رکورد عملکرد دستگاه‌ها اخذ شده از خزانه‌داری کل محاسبه می‌شود.

در تهیه‌ی حساب‌های ملی علاوه بر آمارهای پرشمرده، آمار ثبتي دستگاه‌ها و صورت‌های مالی بنگاه‌های اقتصادی اخذ و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

علاوه بر این‌ها، فعالیت‌های گسترده و سازگار با یکدیگر در زمینه‌ی حساب‌های ملی در مرکز انجام می‌گیرد که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- تهیه‌ی حساب‌های ملی فصلی (به تفکیک ۴ فصل) به قیمت‌های جاری و ثابت به روش تولید در سطح ۱۵ رشته فعالیت و روش هزینه، با بهره‌گیری از طرح‌های آماری و اطلاعات آمارهای ثبتي دستگاه‌ها و مطابق با آخرین استانداردهای بین‌المللی
- تهیه‌ی حساب‌های منطقه‌ای و محاسبه‌ی ارزش افزوده‌ی ۷۲ رشته فعالیت اقتصادی و GDP سالانه برای ۳۱ استان کشور به قیمت‌های جاری، که منحصراً توسط مرکز آمار ایران تهیه می‌شود، کاملاً سازگار با حساب‌های ملی است و از نگاه جزء به کل (مجموع استان‌ها) و کل به جزء بهره می‌گیرد. به عبارت دیگر حساب‌های ملی مرکز صرفاً از اطلاعات کل کشور استفاده ننموده، بلکه از ساختار اجرایی مستحکمی که در تمامی استان‌ها و در معاونت آمار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها از سال‌های پیش ایجاد شده، بهره می‌گیرد. این واحدها مسئول تهیه‌ی آمار استانی با اجزایی گسترده هستند.
- تهیه‌ی شاخص‌های مقدار تولید کشاورزی، صنعت و معدن در هر فصل، با اجرای طرح‌های فصلی و مراجعه به بیش از ۳۸۰۰ واحد آماری.
- تهیه‌ی جداول داده - ستانده سال‌های ۱۳۵۳، ۱۳۶۵، ۱۳۷۰، ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ بر اساس نیاز کاربران.
- تهیه‌ی حساب‌های اقماری مختلف که علاوه بر سازگاری با حساب‌های ملی بر قوت این حساب‌ها می‌افزاید (حساب‌های اقماری گردشگری، سلامت، ICT و تعاون)

بر اساس قابلیت‌ها و توانمندی‌های مرکز آمار ایران که در سطوح فوق‌تنها به بخشی از آن‌ها اشاره شده است، این مرکز تنها نهاد رسمی انتشار آمارهای کشور می‌باشد. گرچه در این راستا لازم است از تمامی دستگاه‌های اجرایی کشور بهره‌گیری شود. با توجه به اینکه آمار از جمله امور حاکمیتی است، تشتت آماری منجر به کاهش سرمایه‌ی اجتماعی گشته و اعتماد عمومی را نسبت به آمارهای رسمی کشور کاهش می‌دهد. بنا بر این لازم است به قوانین تدوین شده در حوزه انتشار آمارهای رسمی که از آن جمله می‌توان به ماده ۵۴ قانون برنامه‌ی پنجم توسعه اشاره کرد، احترام گذاشته شود.

در پایان لازم است اشاره شود که سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در نظام آماری کشور از طریق شورای عالی آمار صورت می‌گیرد و از مصوبات آخرین جلسه این شورا که با حداکثر آرا تصویب گردید، تأکید مجدد در خصوص مرجعیت مرکز آمار ایران در تهیه، اعلام و انتشار آمارهای رسمی کشور می‌باشد.